

**Aproximació a la violència filio-parental: un fenomen emergent en la investigació
psicològica**

Estudiant:

Ariadna Jutglar Anglada

Tutor:

Xavier Carbonell

Curs:

2018-2019

Títol: Aproximació a la violència filio-parental: un fenomen emergent en la investigació psicològica

Title: Approach to child to parent violence: an emerging phenomenon in psychological research

Autors:

Ariadna Jutglar Anglada

Institució:

Facultat de Psicologia, Ciències de l'Educació i de l'Esport Blanquerna, Universitat Ramon Llull.

Enviar correspondència a: Ariadna Jutglar Anglada. Facultat de Psicologia, FPCEE Blanquerna, Universitat Ramon Llull, Císter 34, 08022. Direcció electrònica: ariadnaja@blanquerna.url.edu

Resum

La violència filio-parental (VFP) és un fenomen emergent en la nostra societat que necessita ser estudiat per millorar el diagnòstic i tractament. Per aquest motiu, es van portar a terme dos estudis que tenien l'objectiu de descriure l'ambient familiar dels adolescents que exerceixen VFP.

En el primer estudi es va descriure les característiques sociodemogràfiques dels agressors. Van participar 77 pacients (49,4 % homes; edat mitjana de 15 anys) atesos a l'Associació Raíces. Es va utilitzar un qüestionari de dades sociodemogràfiques que va permetre establir una aproximació al perfil de l'agressor. Els resultats van mostrar no hi havia diferències quant a sexe de l'agressor, que la VFP no es dona únicament en l'adolescència i que en la majoria de casos no han cursat estudis més enllà de la E.S.O. Altrament, es va observar que pot aparèixer en totes les estructures familiars, que es donen els tres tipus de violència (econòmica, psicològica, física) sent la més predominant la psicològica i que ser testimoni o objecte directe de violència i consumir drogues són un factor de risc en l'aparició de VFP.

En el segon, es va estudiar la relació entre la VFP i l'estil educatiu i la funcionalitat familiar. Van participar 15 pares i 35 mares de pacients atesos en diferents centres especialitzats. Es va utilitzar un qüestionari sociodemogràfic, el Perfil d'Estils Educatius i una escala de funcionalitat familiar. Els resultats van mostrar que: a) era més freqüent la violència cap a la mare; b) el rang d'edat de les víctimes oscil·la entre els 32 i els 62 anys; c) aquest tipus de violència pot aparèixer en totes les estructures familiars; d) els fills de les víctimes majoritàriament són adolescents; i e) es donen els tres tipus de violència (econòmica, psicològica, física) sent la més predominant la psicològica. Per altra banda, es va establir una relació entre l'aparició de VFP i l'estil educatiu familiar conclouent que són famílies amb una tendència a un estil educatiu predominantment assertiu tot i l'absència d'estils educatius purs. Finalment, es va observar que són famílies amb una tendència a la funcionalitat familiar.

Paraules clau: Violència filio-parental (VFP), adolescents, violència.

Abstract

Child-to-parent violence (CPV), is an emerging phenomenon in our society that needs to be studied to improve diagnosis and treatment. For this reason, two studies were carried out for describing the family environment of adolescents who practice this kind of violence.

The first study described the sociodemographic characteristics of the aggressors. They participated 77 patients (49.4% men; average age of 15 years) attended in Asociació Raíces. The sociodemographic questionnaire allowed an approach to the aggressor's profile. The results showed that there were no differences in the sex of the aggressor, that VFP was not only given in adolescence and that in most cases they didn't studied beyond ESO. In addition, it was observed that it can appear in all family structures, which give the three types of violence (economic, psychological, physical) being the most predominant psychological and that being a witness or a direct object of violence and consuming drugs are a factor of risk in the appearance of VFP.

In the second study, the relationship between CPV and the educational style of his family and family functionality was studied. They participated 15 fathers and 35 mothers of patients attended at different specialized centers. It was used a sociodemographic questionnaire, the Profile of Educational Styles and a scale of functionality. The results showed: a) the violence was more frequent towards the mother; b) the age range of the victims ranged from 32-62 years; c) this type of violence can appear in all family structures; d) the children of the victims are mostly in the period of adolescence and e) there was three types of violence (economic, psychological, physical) and the most predominant is psychological. On the other hand, it was established a relationship between the appearance of CPV in the aggressor and the educational style of his family, concluding that they are families with a tendency to a predominantly assertive educational style despite the absence of educational styles pure. Finally, it was observed that they are families with a tendency to a family functionality.

Key words: Child-to-parent violence (CPV), teens, violence

Aproximació a la violència filio-parental: un fenomen emergent en la investigació psicològica

La Violència Filio-Parental és un fenomen que ha existit sempre però s'ha conservat en la intimitat familiar o bé s'ha vinculat amb patologies greus (trastorns delirants i/o al·lucinatoris, autisme, deficiència mental, síndrome d'abstinència i estructures de personalitat molt psicopàtiques) (Pereira, 2016). El que sí que és nou és el trencament del silenci de les famílies i consegüentment, l'emergència pública del fenomen en l'àmbit jurídic, la preocupació social i l'interès tant acadèmic (per conèixer les característiques, origen, ...) com professional (per dissenyar mètodes d'intervenció) envers aquest tipus de violència intrafamiliar (Pereira, 2016; Pereira, 2017).

Harbin & Madden (1979) van ser els primers a estudiar aquest fenomen que van definir com atacs físics o amenaces verbals i no verbals o danys físics que els fills realitzen cap als seus pares. Tot i així, el terme Violència Filio-Parental (VFP d'ara endavant), va ser introduït per primera vegada l'any 2006 degut a la necessitat d'etiquetar aquella conducta agressiva que exerceixen els fills cap als seus progenitors o tutors de manera reiterada, de diferents formes: violència física, psicològica (verbal i no verbal) i econòmica (SEVIFIP, 2018).

Aroca-Montolío, Lorenzo-Moledo & Miró-Pérez (2014) van definir la violència filio-parental com aquell tipus de violència on el fill o la filla actuen de manera intencionada i conscient amb l'objectiu de causar perjudici als seus progenitors de manera reiterada per tal d'obtenir control i domini envers ells, per mitjà de la violència econòmica, física i psicològica. Recentment, la *Societat Espanyola per l'estudi de la Violència Filio-parental* defineix la VFP com a "Conductes reiterades de violència física, psicològica (verbal o no verbal) o econòmica, dirigida a les i els progenitors, o a aquelles persones que ocupin el seu lloc (SEVIFIP, 2018). S'exclouen les agressions puntuals, les que es produeixen en un estat de disminució de la consciència que desapareixen quan aquesta es recupera (intoxicacions, síndromes d'abstinència, estats delirants o al·lucinacions), les causades per alteracions psicològiques (transitòries o estables) (l'autisme o la deficiència mental severa) i el parricidi sense història d'agressions prèvies" (Pereira et al., 2017).

Segons Calvete, Gámez-Guadix & Orue (2014) un 13,7% de la població adolescent ha exercit en l'últim any violència física dirigida als seus progenitors, concretament un 9,3% cap a les mares i un 7,2% que cap als pares. Altrament, aquests autors diferencien la VFP de la VFP severa, i entre VFP psicològica i física. Consideren VFP psicològica severa quan s'ha dut a terme més de 6 vegades en l'últim any les conductes d'amenaçar, insultar, fer xantatge, agafar diners sense permís, fer alguna cosa per fastiguejar al progenitor i desobeir en alguna cosa important. Per la seva part, la VFP física severa és quan s'han exercit agressions físiques entre 3 i 5 vegades en l'últim any. En aquesta línia, Calvete et al. (2014) indiquen que les taxes de prevalença de VFP psicològica severa cap a la mare són d'un 11,8% i cap al pare 11% i en VFP física severa un 2,8% en ambdós sexes, no trobant, per tant, diferències significatives de gènere pel que fa a víctimes de l'agressió severa. Així doncs, concloem que la mare és qui rep major violència per part dels fills (Herrador, 2015; Herrador, Cano, & Rey, 2017).

És important considerar els tipus de violència filio-parental: econòmica, psicològica i física. En primer lloc, d'acord amb Aroca-Montolío et al. (2014), la VFP econòmica fa referència a totes aquelles conductes que impossibiliten (o minimitzen) la capacitat d'estalvi dels pares per mitjà de robatoris, destrucció d'objectes i generació de deutes. Així doncs, tots aquells perjudicis relacionats amb l'econòmica que el fill pugui causar als progenitors (Calvete, Gámez-Guadix, et al., 2014). En segon lloc, la VFP psicològica és aquella que involucra conductes que van en contra els sentiments i l'afectivitat, causant conflictes personals, frustracions i traumes (Aroca-Montolío et al., 2014). Aquests autors consideren que les formes de violència psicològica més utilitzades són: la ignorància, el menyspreu, la humiliació, la culpabilització, la negació de l'afecte i conductes de manipulació i intimidació, entre d'altres. A més, per Castro, González, Montes, Santamaría & Yagüe (2015) aquesta violència psicològica és el tipus de violència inicial des de la qual parteixen la violència econòmica i la física. Finalment, la VFP física compren totes aquelles conductes que tenen com a resultat el dany físic/corporal. Aquesta, es pot exercir causant ferides mitjançant objectes, armes, parts del cos, empentes, bufetades i puntades de peu. Altrament, és important remarcar que aquest subtipus també va estretament relacionat amb el concepte mencionat anteriorment, la violència psicològica (Aroca-Montolío et al., 2014; Castro et al., 2015).

Llamazares-Rojo, Rojas-Solís, & Vázquez-Aramburu (2016) distingeixen dos models explicatius. El primer model fa referència a aquell que serveix per explicar qualsevol tipus de violència (com la teoria de l'aprenentatge social de Bandura). El segon, que està dissenyat exclusivament per explicar els processos de la VFP, entre els quals destaquem els següents: 1) Model multifactorial de Cottrell & Monk (2004), que va ser formulat amb l'objectiu d'explicar els orígens de la VFP causat per múltiples variables que interactuen constantment amb el macrosistema, el microsistema, l'exosistema i els factors ontogenètics de l'adolescent; i 2) Model integrador de Agnew & Huguley (1989) que explica la VFP des de les teories de la delinqüència general.

Per altra banda, donat que és un fenomen en augment, és important descriure tant les característiques dels fills/es maltractadors com dels pares/mares víctimes del maltracte. En primer lloc, cal destacar que diferents investigacions apunten que l'adolescent masculí tendeix a ser qui més agredeix, representant entre el 60% i 80% dels casos (Martínez, Estévez, Jiménez, & Velilla, 2015). Tanmateix, per altres investigadors no hi ha diferències en aquesta variable (Zuñeda, Llamazares, Marañón, & Vázquez, 2016). A més, alguns estudis portats a terme a l'estat espanyol mostren diferències de sexe en quant al tipus de violència: els nois tendeixen més a utilitzar la violència física mentre que les noies tendeixen més a la violència psicològica (Calvete, Orue, & González Cabrera, 2017; Llamazares-Rojo et al., 2016; Martínez et al., 2015). Una altra variable a tenir en compte en l'agressor és l'edat. Martínez et al. (2015) situen aquest tipus de violència en el període entre els 12 i els 17 anys i (Cottrell & Monk, 2004; Ibabe, Jaureguizar, & Bentler, 2013) entre el 10 i els 18 anys.

En segon lloc, quant a característiques de la víctima, s'ha observat que és més freqüent cap a la mare (o en la seva absència, la figura femenina que ocupi aquest rol) (Ibabe et al., 2013; Martínez et al., 2015; Herrador, 2015; Herrador, Cano, & Rey, 2017). Respecte a la variable edat, se sol situar en una franja d'entre 40-50 anys (Martínez et al., 2015). Altrament, Urra & Urra (2014) sostenen que els progenitors víctimes d'aquest tipus de maltractament, sovint treballen en l'àmbit sanitari, educatiu i jurídic i tenen una elevada experiència en el seu sector.

Finalment, cal tenir en compte els principals factors de risc: individuals, familiars, escolars i comunitaris. Els joves que exerceixen VFP presenten una baixa capacitat

empàtica, alta impulsivitat, així com baixa tolerància a la frustració i baixa autoestima (Martínez et al., 2015). També són irritables i tenen certa dificultat per controlar la ira (Aroca-Montolío et al., 2014). A més, els adolescents que exerceixen VFP tenen un locus de control extern i en alguns casos mostren conductes antisocials fora de casa. Altrament, també s'identifica el consum de drogues com un factor a tenir en compte, ja que pot considerar-se com a “disparador” de la violència (Calvete, Orue, & Gámez-Guadix, 2013; Martínez et al., 2015). Finalment, Martínez et al. (2015) senyalen el trastorn de l'estat d'ànim, el trastorn per dèficit d'atenció (TDA) o trastorn per dèficit d'atenció amb hiperactivitat (TDAH), el trastorn de vinculació, el/s trastorn/s de l'aprenentatge, el trastorn negativista desafiament (TND), el trastorn dissociat (TD), l'explosiu intermitent, i l'antisocial de l'inici en la infància i l'adolescència, com als trastorns psicopatològics més freqüents en els joves que exerceixen aquest tipus de violència. També s'ha indicat que aquests adolescents sovint presenten símptomes d'estrès i depressió (Calvete et al., 2013).

Concretament, Castro et al. (2015) exposen dos perfils prototípics de l'agressor. El Perfil A, descriu a un adolescent de sexe masculí amb conductes antisocials, fredor en l'expressió de les emocions i els afectes, en ocasions mostrant conductes hiperactives. Les famílies dels adolescents del perfil A tendeixen a ser més permissives (normes inconsistents i límits confusos) amb poca expressió de l'emocionalitat i l'afectivitat per una inadequada vinculació primària amb les figures d'aferrament. El perfil B, més propi d'adolescents de sexe femení, sol anar acompanyat de trets de personalitat límit i una gran introjecció de l'emocionalitat (en l'altra perfil, s'externalitza en forma de conductes agressives). Caracteritzat per tenir una família monomarental, on la mare en moltes ocasions ha patit violència familiar (maltractament o negligència parental), fet que dificulta la vinculació afectiva adequada amb les seves filles. L'estil educatiu d'aquestes mares, sol ser de tipus sobreprotector i amb una autoritat inconsistent.

Pel que fa als factors de risc familiars, segons Aroca-Montolío et al. (2014) i Castro et al. (2015), la VFP apareix en totes les estructures familiars, encara que en les famílies monoparentals hi ha un major risc, tret que són el tipus de família on hi ha més incidència de VFP. D'acord amb Martínez et al., (2015) un 49% són famílies biparentals, un 24% són famílies monoparentals, un 25% són famílies adoptives i un 2% són famílies reconstruïdes. Un altre factor de risc és el de ser testimoni de violència en

l'àmbit familiar: més freqüent entre els adolescents que havien vist violència entre els seus pares (Cottrell & Monk, 2004; Ibabe et al., 2013; Llamazares-Rojo et al., 2016; Martínez et al., 2015) i entre els que havien estat directament objecte d'abús (Cottrell & Monk, 2014). Altrament, Martínez et al. (2015) indica que la criança en un entorn violent pot portar al fet que l'adolescent interioritzi la violència com a model de relació adequat i eficaç.

L'estil educatiu dels pares també és un factor fonamental. Segons Cottrell & Monk (2004) la violència pot aparèixer com a resposta d'una necessitat de major autonomia davant d'una família estricta i limitadora. Per altra banda, diversos estudis suggereixen que un estil permissiu també pot constituir la base d'aquesta violència per la manca de límits, de normes i de l'assoliment del rol dels pares com a educadors (Calvete, Orue, et al., 2014; Calvete, Orue, & Gámez-Guadix, 2015; Cottrell & Monk, 2004; Llamazares-Rojo et al., 2016; Martínez et al., 2015). Ibabe et al. (2013) defineix els pares autoritaris com aquells que tenen un gran control autoritari sobre els fills, exerceixen càstigs i són molt exigents i, per contra, els permissius són aquells que exerceixen nivells de disciplina molt baixos. Tanmateix, Llamazares-Rojo et al. (2016) proposen que l'estil autoritari és més característic dels pares i el permissiu de les mares. Altres estudis senyalen que un altre factor és l'absència del pare (Calvete, Orue, et al., 2014).

Per tant, tant l'estil autoritari i/o rígid com l'estil permissiu poden trobar-se en la base d'aquest tipus de violència perquè ambdós estils educatius són factors de risc importants pel desenvolupament de comportaments antisocials en l'adolescència (Ibabe et al., 2013). D'altra banda, Herrador, Cano, & Rey (2017) remarquen que actualment no hi ha un consens sobre quins són els patrons educatius de criança (permissius, democràtics, negligents i/o autoritaris) que poden ser factor de risc, i per tant, donar peu a l'aparició de la VFP.

Tanmateix, Llamazares-Rojo et al. (2016) considera que la relació entre els estils educatius emprats pels progenitors i l'aparició de VFP en l'àmbit familiar no s'ha pogut determinar com un factor decisiu. A més, suggereixen que els estils educatius poden evolucionar al llarg del temps en funció del tipus de violència (econòmica, psicològica i física) exercida pel fill.

Urra & Urra (2014) proposen que és fonamental emmarcar la VFP en una “falla en l’educació”, no només en l’àmbit escolar sinó també en l’àmbit familiar, en les xarxes socials i als mitjans de comunicació. A més Martínez et al. (2015) suggereix que hi ha hagut un canvi significatiu en l’estil educatiu cap a un estil democràtic mal entès, ja que ha fet que ambdues parts es consideressin estrictament iguals en la presa de decisions. Això, juntament amb altres elements com la reducció del temps de cria dels infants, el desajust dels rols dels pares, els canvis de models familiars, etc. fa que sigui un moment procliu per l’emergència de VFP.

Diferents estudis suggereixen que les dificultats d’aprenentatge, el baix rendiment escolar, l’absentisme, les dificultats d’adaptació i les actituds de rebuig cap a l’escola, són elements indicatius d’un perfil d’un subjecte que exerceix VFP (Llamazares-Rojo et al., 2016; Martínez et al., 2015). A més, Martínez et al. (2015) i Calvete et al. (2013) també sustenten que hi ha una relació entre el comportament disruptiu en ambdós contextos, conclouent que un comportament violent en l’àmbit escolar era predictor de l’agressió cap a la progenitora.

D’altra banda, Llamazares-Rojo et al., 2016; Martínez et al., (2015) proposen que l’adolescent que exerceix VFP se sol relacionar amb els seus iguals, i doncs, altres adolescents que exerceixen VFP o bé amb altres adolescents amb relacions disfuncionals en el seu àmbit familiar. D’acord amb Urra & Urra (2014) gairebé el 30% d’aquests adolescents s’ha adherit a un nou grup (freqüentment absentistes en l’escola i desconeguts pels pares del nen) en l’últim any. Finalment, considerant els factors de risc comunitaris, Cottrell & Monk (2004) sostenen que l’experiència de pobresa en l’àmbit familiar és un element potencial per aquest tipus d’abús.

Així, tenint en consideració la rellevància i el creixement del fenomen presentat, s’han realitzat dos estudis que tenen l’objectiu de descriure l’ambient familiar dels adolescents que exerceixen VFP. El primer estudi pretén descriure les característiques sociodemogràfiques dels agressors.

L'objectiu del segon estudi és analitzar la relació entre la VFP i l'estil educatiu de la seva família. Altrament, també es pretén estudiar la funcionalitat familiar. Les hipòtesis del segon estudi són les següents: a) Com més funcional és la família menys presència de violència física; b) Com més funcional és la família menys presència d'estil educatiu punitiu; c) L'estil educatiu dels progenitors serà preferentment sobreprotector, inhibicionista o punitiu; d) Els pares tendiran a utilitzar un estil educatiu punitiu i les mares tendiran a utilitzar un estil sobreprotector; i e) El sexe femení tendirà a ser més receptor de violència psicològica i el masculí més violència física.

ESTUDI 1

Mètode

Participants

Van participar 77 pacients atesos a l'Associació Raíces durant l'any 2018. El 49,4% van ser homes i el 50,6% van ser dones. L'edat mitjana dels participants va ser de 15 anys. El rang d'edat de la mostra va oscil·lar entre 7 i 24 anys.

Instruments

Es va utilitzar el Qüestionari de dades sociodemogràfiques de l'agressor. Recull les següents dades: sexe, edat, edat d'inici de la VFP, escolarització, estructura familiar, tipus de violència exercida, violència familiar i consum de drogues

Procediment i anàlisi de les dades

El Qüestionari de dades sociodemogràfiques de l'agressor va ser complimentat pels professionals d'Associació Raíces a partir de l'informe dels pacients atesos durant l'any 2018. L'anàlisi descriptiu es va efectuar amb el programa estadístic JASP versió 0.9.2.

Resultats

Anàlisi descriptiu

Van participar 38 homes (49,4 %) i 39 dones (50,6%) pacients de l'Associació Raíces. L'edat mitjana va ser de 15 anys, rang entre 7-24 anys, la moda va ser de 13 anys i el 49,4% van ser homes i el 50,6% van ser dones. Concretament, van participar 8 preadolescents (7-10 anys), 62 adolescents (11-19 anys) i 7 joves (20-24 anys).

L'edat d'inici de la VFP va ser de 12 anys, el rang va oscil·lar entre 6 i 18 anys i la moda va ser de 12 anys. Concretament, 8 participants van iniciar la VFP en la preadolescència (6-10 anys) i 69 en l'adolescència (11-19 anys).

Entorn al *nivell d'estudis i l'escolarització*, majoritàriament trobem joves que estaven cursant l'Educació Secundària Obligatòria (ESO). Concretament, el 100% (n = 77) dels subjectes havia realitzat estudis primaris, el 79,2 % (n = 61) estava fent l'ESO, el 9,1% (n = 7) cursava batxillerat i un jove anava a la universitat. Altrament, el 9,1% (n = 7) realitzava altres tipus d'estudis.

Respecte a *l'estructura familiar*, preval l'estructura familiar amb pares separats/divorciats. Específicament, el 53,2% (n = 41) dels joves tenien una família amb pares separats/divorciats, el 27,3% (n = 21) formaven part d'una família biparental, el 20,8% (n = 16) d'una família composta, el 11,7% (n = 9) d'una família monoparental i el 9,1% (n = 7) d'una família adoptiva.

Finalment, respecte al *tipus de violència emparada pels agressors*, la majoria havia exercit violència psicològica. Concretament, el 98,7% (n = 76) de la mostra havia exercit violència psicològica, el 42,9% (n = 33) violència física, i el 39% (n = 30) econòmica.

[Inserir aproximadament aquí Figura 1]

En relació a la *violència familiar*, es va observar que gairebé la meitat de la mostra (46,8%) havia estat testimoni de violència, formant part d'una família on hi havia violència entre els seus progenitors. Altrament, un 15,6% (n = 12) dels joves havien rebut violència directa.

[Inserir aproximadament aquí Figura 2]

Pel que fa al *consum de drogues*, la droga més consumida va ser la marihuana. Concretament, el 31,2% (n = 24) eren consumidors de marihuana, el 15,6% (n = 12) eren consumidors d'alcohol, el 10,4% (n = 8) de cocaïna. No obstant això, un 57,1% (n = 44) de la mostra no eren consumidors de cap substància.

Discussió

Aquest estudi ha permès descriure les característiques sociodemogràfiques dels agressors i de les víctimes.

Discussió de resultats

D'acord amb el que proposaven Zuñeda et al. (2016), els resultats d'aquest estudi suggereixen que no hi ha diferències significatives quant al sexe. Per tant, oposadament al suggerit per Martínez et al. (2015) en l'estudi no s'ha observat que l'adolescent masculí tendeixi a ser qui més agredeix.

Contràriament a diversos estudis (Cottrell & Monk, 2004; Ibabe et al., 2013; Martínez et al., 2015) el rang d'edat no se situa únicament aquest fenomen en l'etapa de l'adolescència. No obstant, l'edat d'inici de VFP sí que se situa en aquest període. S'ha observat que molt pocs havien cursat estudis més enllà de l'educació secundària obligatòria el que pot relacionar-se amb les dificultats d'aprenentatge dels adolescents (Llamazares-Rojo et al., 2016; Martínez et al., 2015).

Quant als factors de risc familiars, conforme amb Aroca-Montolío et al. (2014) i Castro et al. (2015), la VFP apareix en totes les estructures familiars. No obstant, en l'estudi no s'ha observat que les monoparentals fossin les famílies on hi ha un major risc sinó que les famílies amb major risc d'aparició de VFP són les que tenen pares separats.

Altrament s'han observat tres tipus de violència: econòmica, psicològica i física (Aroca-Montolío et al., 2014; Pereira et al., 2017). Concretament, ha prevalgut la violència psicològica (Castro et al., 2015).

Altrament, s'ha observat que el testimoniatge de violència familiar és un factor de risc (Cottrell & Monk, 2004; Ibabe et al., 2013; Llamazares-Rojo et al., 2016; Martínez et al., 2015) Altrament, d'acord amb Cottrell & Monk (2014) s'ha evidenciat l'alta incidència de joves que havien estat directament objecte d'abús. Finalment, s'identifica el consum de substàncies psicoactives com un factor de risc i que pot considerar-se com a "disparador" de la violència (Calvete et al., 2013; Martínez et al., 2015).

Limitacions

Aquest estudi no està exempt de limitacions, entre elles volíem destacar que s'ha utilitzat una base de dades d'un sol centre, i per a ser un estudi més objectiu i extrapolable, s'hauria d'haver utilitzat dades de diversos centres.

ESTUDI 2

Mètode

Participants

Van participar 50 pares i/o mares de pacients atesos en diferents centres especialitzats, vuit a l'Associació Raíces, 33 d'Amalgama7, dos de l'Associació Imeris d'Andalusia i set d'Amformad de la Direcció General de les Famílies i Menors de Castella-la Manxa. El 30% (n= 15) van ser homes i el 70% (n = 35) van ser dones. L'edat mitjana dels participants va ser de 49 anys. El rang d'edat va oscil·lar entre 32 i 62 anys.

Instruments

Per dur a terme aquest estudi es van utilitzar 3 instruments:

- Qüestionari de dades sociodemogràfiques de la víctima. Recull les següents dades sociodemogràfiques: sexe, edat, configuració familiar, estat civil, edat del fill, estudis del fill/a, nombre de fills, edat d'inici de la VFP per part del fill, tipus de conducta violenta rebuda.
- Perfil d'estils educatius (Magaz, & García Pérez, 2011). El PEE és un qüestionari de resposta dicotòmica que està format per 48 oracions que ens permeten que ens permet establir el perfil d'estils educatius: sobreprotector, inhibicionista, punitiu, assertiu. Aquesta escala es va administrar als pares dels pacients de l'Associació Raíces i Amalgama7 de Barcelona, Asociación Imeris d'Andalusia i Amformad de Castella-la Manxa.
- Escala de funcionalitat. És una escala adaptada del test APGAR, sense validar. Consta de 4 ítems tipus Likert que ens permeten avaluar de funcionalitat familiar. El rang de funcionalitat oscil·la entre 0 i 21,333, essent 0 una família totalment disfuncional i 21,333 una família totalment funcional.

Procediment

El procediment va ser diferent depenent si l'associació pertanyia a Catalunya, o bé a la resta d'Espanya. En els centres catalans, en primer lloc es va fer l'entrevista, i seguidament es van administrar el qüestionari de Perfils d'Estils educatius i l'Escala de funcionalitat. Aquest va ser administrat per l'autora de l'estudi en la seu de l'Associació Raíces i Amalgama⁷. L'administració del Perfil d'Estils Educatius i l'Escala de funcionalitat va ser individual, se'ls va proporcionar el Quadernet d'Administració i els fulls de resposta corresponents i se'ls va llegir les instruccions tot assegurant que ho entenien. Els pares van donar el seu consentiment a l'administració d'aquests.

En els centres de la resta d'Espanya, les dades les van recollir els professionals dels centres, Asociación Imeris d'Andalusia i Amformad de la Direcció General de les Famílies i Menors de Castella-la Manxa. Es van escanejar les fulles de resposta i es van enviar a l'autora del treball.

Anàlisi de dades

L'anàlisi de dades es va efectuar amb el programa estadístic JASP versió 0.9.2. Les tècniques utilitzades van ser: (a) estadística descriptiva (b) la prova de normalitat on es va comprovar que eren no paramètriques (c) comparació de mitjanes mitjançant la prova estadística no paramètrica U Mann-Whitney (d) correlació de Spearman no paramètrica, establint-se en totes les proves el 5% de la significació.

Resultats

Anàlisi descriptiu

Van participar 15 homes (30 %) i 35 dones (70%). L'edat mitjana va ser de 49 anys, rang entre 32-62 anys i el 30,0% van ser homes i el 70,0% van ser dones. Quant a l'edat, s'observa que l'edat mitjana va ser de 49 anys, el rang va oscil·lar entre 32 i 62 anys i la moda va ser de 49 anys. Concretament, van participar 2 pares i mares de 30-40 anys, 31 de 41-50 anys, 14 de 51-60 anys i 2 de 61-70 anys. En referència a l'estructura familiar, van participar un 51,0% (n = 25) de famílies nuclears, un 34,7% (n = 17) de famílies amb pares separats/divorciats, un 12,3% (n = 6) de famílies monoparentals i un 2,0% (n = 1) de famílies compostes. Quant a l'estat civil, van participar un 52,0% (n =

26) de pares o mares casats, un 44,0% (n = 22) de separats/divorciats i un 4,0% (n = 2) de solters.

[Inserir aproximadament aquí Figura 3]

Pel que fa *als seus fills*, la mitjana d'edat va ser de 16 anys. Els estudis que cursaven els seus fills majoritàriament eren estudis secundaris (80,5%; n = 33), tot i que també altres estudis com batxillerat (4,9%; n = 2), grau mitjà (12,2%; n = 5) i grau superior (2,4%; n=1). La mitjana de fills dels participants era de 2 fills i el nombre de fills oscil·lava d'1 a 3. L'edat mitjana on els fills havien començat a exercir violència cap als subjectes de la mostra era 14 anys.

Quant al *tipus de violència rebuda* pels participants era majoritàriament psicològica (83,0%; n = 39), seguit de violència econòmica (52,1%; n = 25) i física (43,8%; n = 21).

[Inserir aproximadament aquí Figura 4]

D'altra banda, fent referència a la *funcionalitat familiar*, la mitjana de funcionalitat va ser de 15,33, el que indica una tendència a la funcionalitat en les famílies estudiades. Altrament la moda va ser de 21,33.

Finalment, l'*estil educatiu* es va calcular a partir de totes les respostes "sí" que es van obtenir en el test d'PEE, per tant, el càlcul del percentatge es va obtenir sobre el total de respostes "sí" i no sobre el total de respostes. Observem, que el que més va predominar en els pares de l'estudi, va ser l'estil assertiu (46%), seguit de l'estil inhibicionista i punitiu (19%) i finalment el menys predominat va ser el sobreprotector (16%).

[Inserir aproximadament aquí Figura 5]

Ara passarem a descriure l'anàlisi de les hipòtesis. Quant a les hipòtesis, 1 i 2 podem observar que no existia correlació, i per tant, no hi havia relació entre la variable funcionalitat i les variables de violència econòmica ($p > .001$) i psicològica ($p > .001$).

En canvi, en referència a la variable de violència física ($p < .001$), sí que es va observar relació entre les dues variables, mostrant que a més funcionalitat, menys violència física.

[Inserir aproximadament aquí Taula 1]

Altrament, es va determinar que no existia correlació i per tant, no relació, entre la variable funcionalitat i l'estil educatiu punitiu ($p > .521$; $\rho = .093$), concloent que no hi havia diferències significatives entre les famílies funcionals i disfuncionals en relació a aquest estil educatiu.

Comparació de mitjanes

No es van observar resultats significatius en la comparació de mitjanes entre la variable estil educatiu (punitiu i sobreprotector) i la variable sexe ($p > .001$), no havent-hi diferències de sexe en quant a l'ús d'un estil sobreprotector o punitiu.

Altrament, no es van trobar diferències estadísticament significatives ($p > .05$) entre les variables sexe i tipus de violència (psicològica i física), per tant, no van haver-hi diferències de sexe en quant al tipus de violència rebuda.

[Inserir aproximadament aquí Taula 2]

Discussió

Aquest estudi ha permès descriure la relació entre l'aparició de VFP en l'agressor i l'estil educatiu de la seva família. Finalment, també s'ha pogut conèixer la funcionalitat familiar en les famílies on es presenta aquest tipus de violència.

Discussió de resultats

Els resultats d'aquest estudi suggereixen que és més freqüent la violència cap a la mare (Ibabe et al., 2013; Calvete et al., 2014; Martínez et al., 2015; Herrador, 2015; Herrador et al., 2017). Al contrari del que va observar Martínez et al. (2015), el rang d'edat de les víctimes és més ampli, iniciant-se abans dels 40 anys.

Conforme amb Aroca-Montolío et al. (2014) i Castro et al. (2015), la VFP apareix en totes les estructures familiars i no a les monoparentals tal com van suggerir Martínez, et al. (2015). Altrament, quant als fills de les víctimes, s'ha observat que d'acord amb Martínez et al. (2015) podem situar aquest tipus de violència en el període entre els 12 i els 17 anys; la majoria està cursant estudis secundaris. Tanmateix, en l'estudi s'han observat els tres tipus de violència (econòmica, psicològica i física) d'acord amb Aroca-Montolío et al. (2014) i Pereira et al. (2017). Concretament, ha prevalgut la violència psicològica, seguit de violència econòmica i finalment física (Castro et al., 2015).

Per altra banda, en l'estudi s'ha observat que són famílies amb una tendència a la funcionalitat i amb un estil educatiu predominantment assertiu. Així doncs, a diferència del suggerit per diversos estudis no s'ha pogut mostrar que l'estil permissiu i autoritari es trobin predominantment en la base d'aquest tipus de violència (Calvete et al., 2015; Cottrell & Monk, 2004; Llamazares-Rojo et al., 2016; Martínez et al., 2015). No obstant, en l'estudi no s'han trobat estils educatius purs que determinin un estil educatiu que pugui ser factor de risc en l'aparició de la VFP (Herrador et al., 2017).

També s'ha observat que l'aparició de violència física estava correlacionada amb la funcionalitat familiar, essent menys present en les famílies més funcionals. Aquesta relació, no s'ha pogut observar en els altres tipus de violència (psicològica, econòmica). Altrament, tampoc es van observar diferències significatives entre les famílies funcionals i disfuncional quant a estil educatiu punitiu.

Finalment, contràriament a l'exposat per Llamazares-Rojo et al. (2016), no s'han observat diferències de sexe en relació a l'ús d'un estil punitiu o sobreprotector (Castro et al., 2015). Tampoc s'ha observat que hi haguessin diferències de sexe quant al tipus de violència rebuda, tal com suggerien diversos estudis (Calvete et al., 2017; Llamazares-Rojo et al., 2016; Martínez et al., 2015).

Limitacions

Aquest estudi no està exempt de limitacions, entre elles volíem destacar que: (a) s'ha utilitzat el terme "punitiu" com a terme semblant a autoritari, per tal de concordar-ho amb la teoria (hauria estat millor passar un test on "autoritari" fos un dels estils

contemplats); (b) només s'ha utilitzat un qüestionari per mesurar els estils educatius, fet que ha comportat que la informació obtinguda no es contrarestés amb cap altra instrument de mesura; (c) és possible que els participants hagin tingut el fenomen de desitjabilitat social al respondre dins o post-tractament; i (d) s'ha utilitzat una escala de funcionalitat sense validar, ja que només es van utilitzar quatre ítems del APGAR familiar.

Conclusions i perspectives de futur

Tot i les limitacions, en l'estudi 1 podem concloure que les característiques sociodemogràfiques dels agressors són: a) no hi ha diferències en quant a sexe de l'agressor; b) no es dona únicament en el període de l'adolescència sinó que el rang d'edat se situa entre 7-24 anys (tot i que la majoria són adolescents); c) que en la majoria de casos no han cursat estudis més enllà de la E.S.O, podent-se relacionar amb dificultats d'aprenentatge; d) que pot aparèixer en totes les estructures familiars; e) que es donen els tres tipus de violència (econòmica, psicològica, física) sent la més predominant la psicològica; f) que ser testimoni o objecte directe de violència és un factor de risc en l'aparició d'aquest tipus de violència; i g) que el consum substàncies psicoactives és un factor a tenir en compte, ja que pot exercir com a "disparador" de violència.

En el segon estudi, s'han pogut descriure les característiques sociodemogràfiques de les víctimes, conclouent que: a) és més freqüent la violència cap a la mare que cap al pare; b) el rang d'edat de les víctimes oscil·la entre els 32-62 anys; c) que aquest tipus de violència pot aparèixer en totes les estructures familiars; d) que els fills de les víctimes majoritàriament es troben en el període de l'adolescència i estan cursant estudis secundaris; e) que existeixen tres tipus de violència (econòmica, psicològica, física); i la més predominant és la psicològica, seguit de violència econòmica i finalment física.

En segon lloc, també s'ha pogut establir una relació entre l'aparició de VFP en l'agressor i l'estil educatiu de la seva família conclouent que: a) són famílies amb una tendència a un estil educatiu predominantment assertiu i b) no s'han mostrat estils educatius purs, per tant, no s'ha pogut determinar un únic estil educatiu que pugui ser factor de risc en l'aparició de la VFP. Finalment, també s'ha pogut conèixer la

funcionalitat familiar en aquestes famílies on es presenta aquest tipus de violència, conclouent que són famílies amb una tendència a la funcionalitat

De cara el futur, en l'estudi 1 es proposa fer l'estudi amb joves tractats en diversos centres. Quant a l'estudi 2, es proposa fer-lo amb pares i mares que no hagin estat mai en tractament per VFP, per tal d'observar l'estil educatiu emparat pels pares en el moment crític i no pas després de temps de tractament, on la situació familiar podria haver variat. Altrament, també seria interessant comparar-ho amb població normal.

Aspectes ètics

En l'estudi van participar persones majors d'edat que van donar el seu consentiment informat, van ser plenament informats del contingut i els objectius de l'estudi i es van recollir les dades de forma anònima. Altrament, es va tenir en compte la vulnerabilitat personal dels participants, a l'hora d'escollir els instruments de mesures.

Agraïments

Aquesta investigació ha set possible gràcies a la col·laboració de l'Associació Raíces, Amalgama7, Asociación Imeris i Amformad. També agrair les indicacions inicials de la professora de la facultat Maria Ferre que van permetre que realitzés el treball d'aquesta temàtica i a la Dra. Ana Andrés per les indicacions i atenció durant l'elaboració d'aquest treball.

Conflicte d'interessos

No hi ha cap conflicte d'interessos.

Declaració d'autoria

"Declaro que aquest treball és original i ha estat realitzat per mi mateix/a, sense haver fet servir altres fonts o ajudes diferents a les referenciades. També he assenyalat la procedència dels fragments literals, o de contingut, que he pres de tercers".

Referències

- Aroca-Montolío, C., Lorenzo-Moledo, M. & Miró-Pérez, C. (2014). La violencia filio-parental: un análisis de sus claves. *Anales de Psicología*, 30 (1), 157–170.
- Calvete, E., Gámez-Guadix, M., & Orue, I. (2014). Características familiares asociadas a violencia filio-parental en adolescentes. *Anales de Psicología*, 30(3), 1176–1182. <https://doi.org/10.6018/analesps.30.3.166291>
- Calvete, E., Orue, I., Bertino, L., Gonzalez, Z., Montes, Y., Padilla, P., & Pereira, R. (2014). Child-to-parent violence in adolescents: the perspectives of the parents, children, and professionals in a sample of spanish focus group participants. *Journal of Family Violence*, 29(3), 343–352. <https://doi.org/10.1007/s10896-014-9578-5>
- Calvete, E., Orue, I., & Gámez-Guadix, M. (2013). Child-to-parent violence: emotional and behavioral predictors. *Journal of Interpersonal Violence*, 28(4), 755–772. <https://doi.org/10.1177/0886260512455869>
- Calvete, E., Orue, I., & Gámez-Guadix, M. (2015) Los contextos familiares de la violencia filio-parental. *Libro de actas del I Congreso Nacional de Violencia Filio-parental*, 231-235.
- Calvete, E., Orue, I., & González Cabrera, J. (2017). Violencia filio parental: comparando lo que informan los adolescentes y sus progenitores. *Revista de Psicología Clínica Con Niños y Adolescentes*, 4(1), 9–15.
- Castro, J. A., González, P., Montes, M., Santamaría, I., & Yagüe, M. (2015). La expresión diferencial de la violència filio-parental en adolescentes en situacion de dificultad y riesgo social. *Libro de actas del I Congreso Nacional de Violencia Filio-parental*, 159-172.
- Cottrell, B., & Monk, P. (2004). Adolescent-to-parent abuse: A qualitative overview of common themes. *Journal of Family Issues*, 25(8), 1072–1095. <https://doi.org/10.1177/0192513X03261330>
- Herrador, A. (2015). Factores de vulnerabilidad en madres que han sufrido violencia filio-parental. *Libro de actas del I Congreso Nacional de Violencia Filio-parental*, 225-229.
- Herrador, A., Cano, A., & Rey, M. (2017). Factores de vulnerabilidad en madres que han sufrido violencia filio-parental: por un futuro tratamiento con las familias. *Libro de actas del II Congreso Nacional de Violencia Filio-parental*, 15-25.

- Ibabe, I., Jaureguizar, J., & Bentler, P. M. (2013). Risk factors for child-to-parent violence. *Journal of Family Violence*, *28*(5), 523–534.
<https://doi.org/10.1007/s10896-013-9512-2>
- Llamazares-Rojo, J. A., Rojas-Solís, J. L., & Vázquez-Aramburu, G. (2016). Violencia filio-parental: una revisión de un fenómeno emergente en la investigación psicológica, *14*(1), 140–161.
- Magaz, A., & García Pérez, E. M. (2011). PEE. Perfil de estilos educativos: manual de referencia.
- Martínez, M. L., Estévez, E., Jiménez, T. I., & Velilla, C. (2015). Violencia filio-parental: principales características, factores de riesgo y claves para la intervención. *Papeles del Psicólogo*, *36*(3), 216-223.
- Pereira, R. (2016). Violencia filio-parental: Un fenómeno emergente. *Revista Mosaico*, 1–109.
- Pereira, R. (2017). La violència filio-parental, espejo de un mundo postmoderno. *Libro de actas del II Congreso Nacional de Violencia Filio-parental*, 59-71.
- Pereira, R., Loinaz, I., del Hoyo-Bilbao, J., Arrospide, J., Bertino, L., Calvo, A., ... Gutiérrez, M. M. (2017). Proposal for a definition of filio-parental violence: Consensus of the Spanish society for the study of filio-parental violence (SEVIFIP). *Papeles del Psicólogo*, *38*(3), 216–223.
<https://doi.org/10.23923/pap.psicol2017.2839>
- Sociedad Española para el Estudio de la Violencia Filio-Parental. (2018). Recuperat a: <http://sevifip.org>
- Suarez Cuba, M. A., & Alcalá Espinoza, M. (2014). APGAR Familiar: una herramienta para detectar disfunción familiar. *Revista médica la Paz*, *20*(1), 53-57.
- Urra, J., & Urra, B. (2014). Padres en conflicto con sus hijos. *PISA Para Centros Educativos: Un instrumento para el fomento del éxito escolar de los centros*, *4*, 9.
<https://doi.org/10.4438/1886-5o97-PE>
- Zuñeda, A., Llamazares, A., Marañón, D., & Vázquez, G. (2016). Características individuales y familiares de los adolescentes inmersos en violencia filio-parental: La agresividad física, la cohesión familiar y el conflicto interparental como variables explicativas. *Revista de Psicopatología y Psicología Clínica*, *21*(1), 21–33. <https://doi.org/10.5944/rppc.vol.21.num.1.2016.15021>

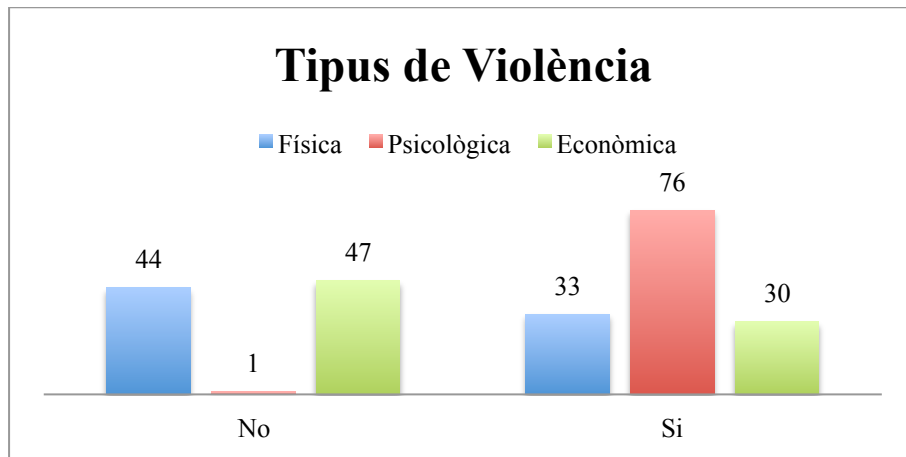

Figura 1. Tipus de violència utilitzada pels pacients atesos a l'Associació Raíces

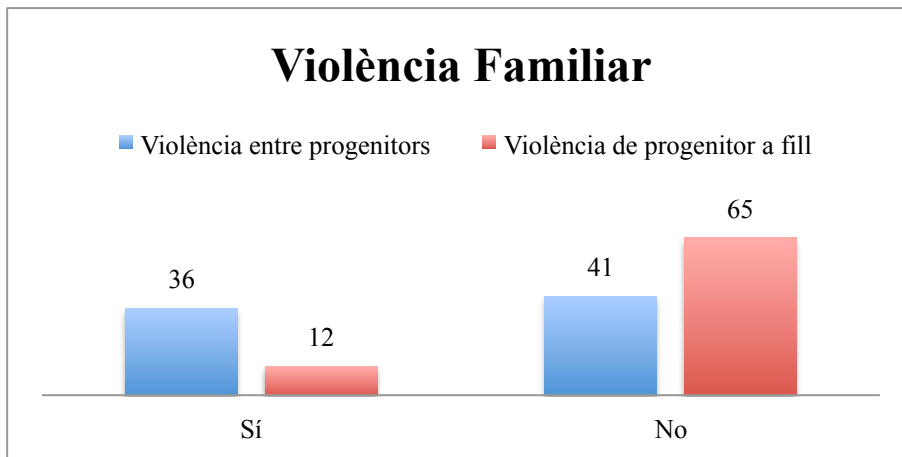

Figura 2. Violència familiar viscuda pels pacients atesos a l'Associació Raíces

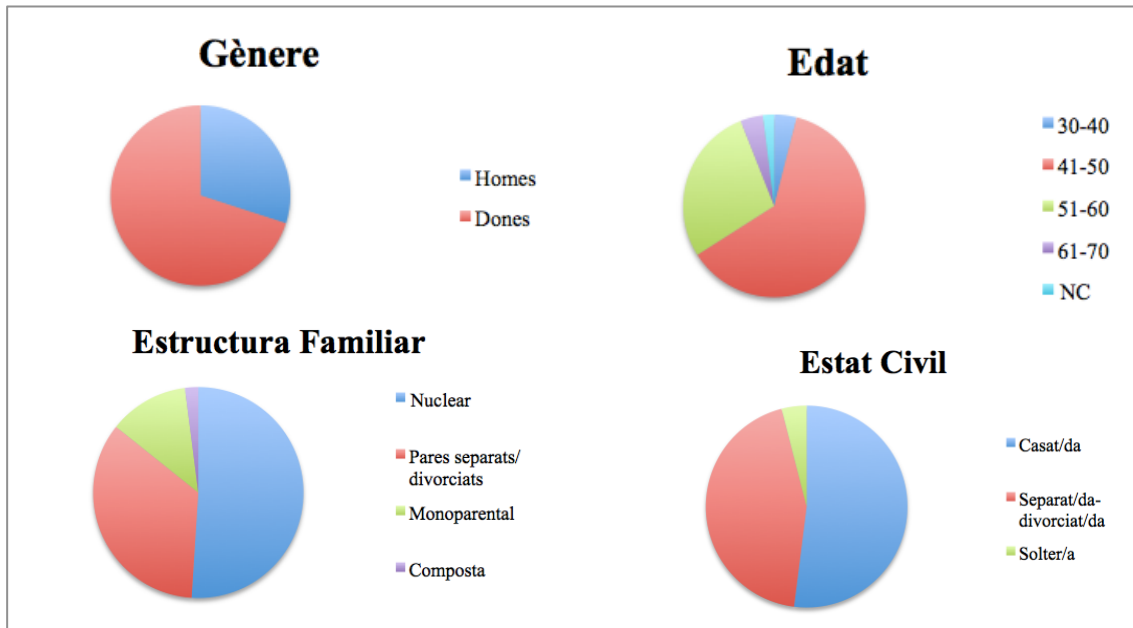

Figura 3. Gènere, edat, estructura familiar i estat civil dels participants de l'estudi

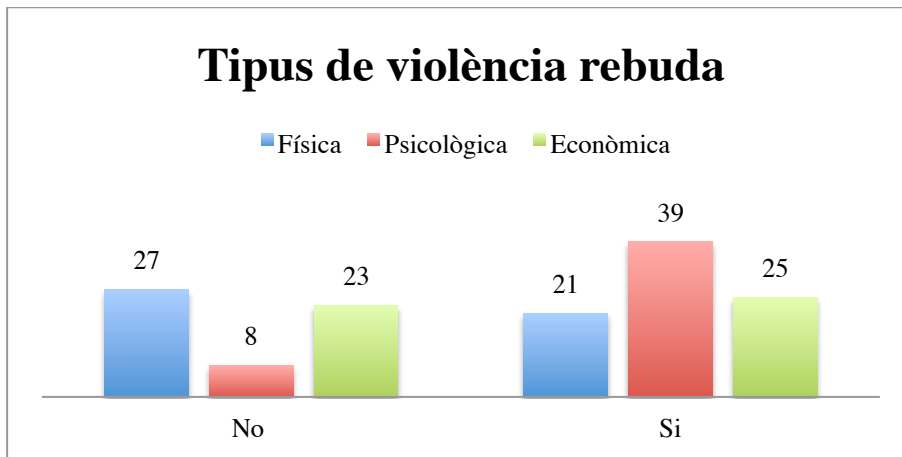

Figura 4. Tipus de violència rebuda pels participants de l'estudi

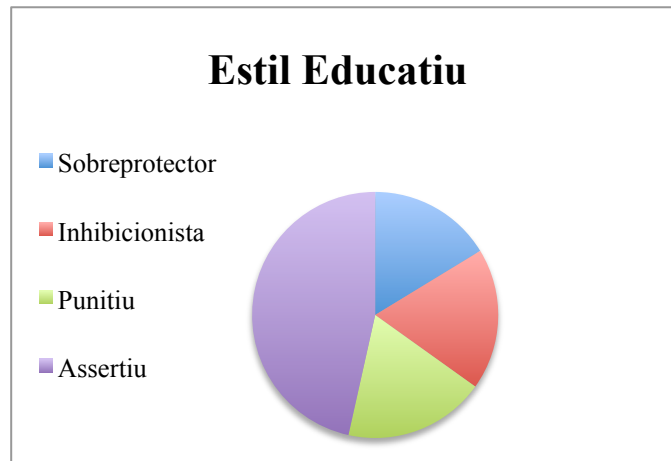

Figura 5. Estil educatiu dels participants de l'estudi

Taula 1.

*Correlació de Spearman entre la variable funcionalitat i les variables de violència
(econòmica, psicològica i física)*

		F_Total	V_E	V_P	V_F
F_Total	Coefficient de correlació	—			
	Sig.	—			
V_E	Coefficient de correlació	-0.080	—		
	Sig.	.589	—		
V_P	Coefficient de correlació	0.029	0.010	—	
	Sig.	.845	.949	—	
V_F	Coefficient de correlació	-0.341	0.089	0.179	—
	Sig.	.018	.546	.228	—

Taula 2.

Comparació de mitjanes amb U Mann-Whitney de la variable sexe amb les variables estil educatiu (sobreprotector i punitiu) i tipus de violència rebuda (econòmica, psicològica i física)

	Home	Dona	U Mann-Whitney	Sig.
Escala_1_S	15	35	279.5	.723
Escala_3_P	15	35	284.5	.645
V_E	14	34	231.0	.865
V_P	13	34	226.0	.869
V_F	14	34	187.0	.183